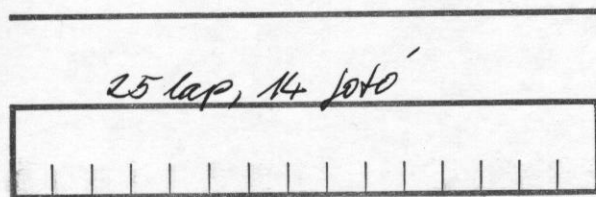

GYŰJTŐ NEVE: BEKZY ÁGNES
GYŰJTÉS IDEJE: 1996.

TART.: KARA LAJOS BUZSAKI FARAGÓ MŰVEISE

FÖLDRAJZI MUTATÓ: BUZSAKI
SZAKMUTATÓ: XV B.

HALASPACE RT

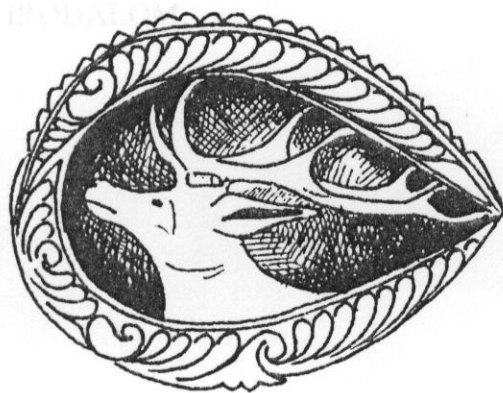
CELTAKOZÁS:

Janus Pannonius Tudományegyetem
Művészeti Kar

Kara Lajos

buzsáki fafaragó művész

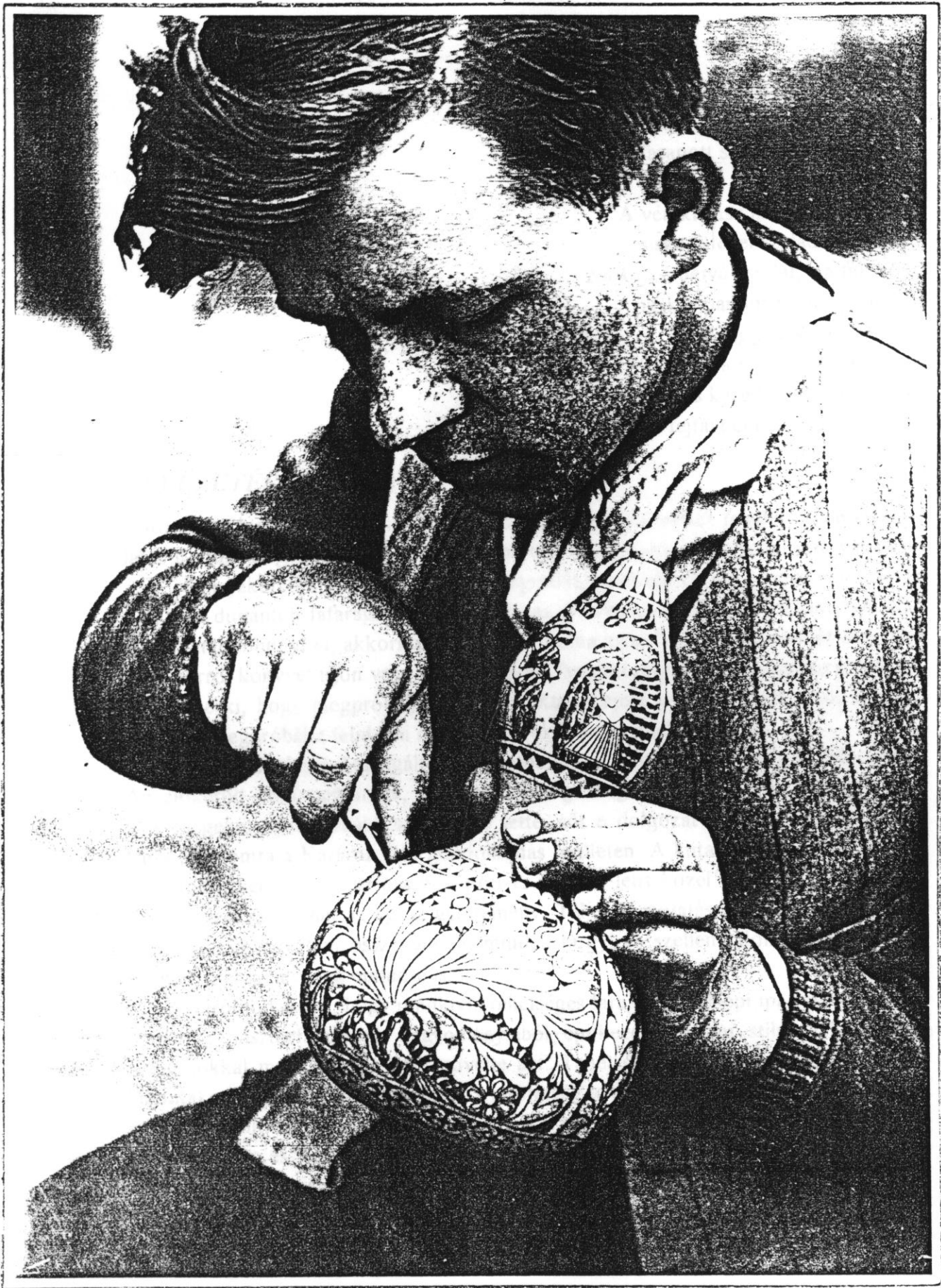
Konzulens: Dr. Pandur József

Készítette: Berzy Ágnes

1996

TARTALOMJEGYZÉK:

BEVEZETÉS	3
ÉLETRAJZ	4
A NÉPMŰVÉSZET ÉS A NÉPI IPARMŰVÉSZET PÁRHUZAMAI	7
A DÍSZÍTÉS MÓDJA	10
A DÍSZÍTMÉNYEK	12
TÁRGYLEÍRÁS	17
A FEKETE-FEHÉR KÉPEK JEGYZÉKE:	26
FELHASZNÁLT IRODALOM:	27

„Igen, a kezed, a kezedet látom,
amint a késsel siklik a fában
S a faragott sok merev alak mind
éled az acél hűs nyomában.
A vén kanász megpödrí bajszát,
siska fülével szalad az ártány.
Szoknyás betyár mulat, s a fák közt
puskás pandur térdel a vártán.
Emeli agganccsát a szarvas,
viszi a vadgalamb az ágat,
s mégis késed hült nyele volna
fejfája ennek a világnak?”¹

BEVEZETÉS

Kara Lajos buzszáki faragóművész munkásságát méltatni nehéz feladat ötven év távlatából. Ennek egyik oka, hogy munkáinak összegyűjtésére eddig senki sem vállalkozott. Néprajzkutatók nem írtak róla monográfiát, katalógusokban a neve nem szerepel, ha a dunántúli fafaragásról beszélünk, az ő neve kevesek számára ismerős. Nagyon fiatalon hunyt el, akkoriban ki gondolt volna arra, hogy egy huszonöt éves fiatalemberről könyvet írjon vagy számba vegye faragott tárgyait. Ez a dolgozat feladataul tűzte ki, hogy megpróbálja bemutatni Kara Lajost azok számára, akik nem ismerik és megpróbálja felidézni őt azoknak, akik még emlékeznek rá.

A dolgozat alapjául szolgált az a kutatómunka, amit több hónapon át folytattam. Az előkerült dokumentumok, forrásanyagok gazdagsága a korábban szűknek vélt lehetőségeket egyre inkább szélesebbé tette, sőt e dolgozat megírása csak az első lépés számomra a Karáról való gondolkodás területén. A kutatást természetesen folytatnom kell, hiszen az összegyűjtött és általam leírt közel 40 tárgy, bár soknak tűnik, közel sem lehet az egész gyűjtemény. Teljes bemutatásra vállalkozni lehetetlen, mégis igyekeztem összegyűjteni minden tárgyi és szellemi dokumentumot, legyen az csak a nevének említése is.

Karáról tudni kell, hogy rendkívül tehetséges faragó volt. Népi iparművész, aki a dunántúli pásztorfaragások hagyományaiból építkezett, egyéni stílusával ötvözve pedig sokkal magasabb szinten művelte azt. Tehetségét korán felismerték, a teljes kibontakozásra és méltó elismerésre, a mesterség továbbadására azonban korai halála miatt nem volt lehetősége. Én úgy érzem, Kara posthumus méltatása (Fodor András, Manga János és Takáts Gyula tették ezt meg előttem) az egybegyűjtött művészi munkák láttán magától értetődik.

Köszönettel tartozom mindazoknak, akik segítettek nekem ebben a kutatómunkában.

¹ Fodor András, 1955. 13. lap

ÉLETRAJZ

Kara Lajos Buzsákon született 1922. november 4-én, életét, mindössze huszonöt évet, itt is töltötte. Több Kara család élt, s él a faluban, ők nem a délszláv csoportból valók mint többen Buzsákon. Szülei néhány hold földön gazdálkodó parasztemberek. Édesapja bajuzsos, kemény magyar ember. Több testvére van, elvégzik az iskolát, Lajos kiemelkedik intelligenciájával, bár nem tanul tovább. Nyílt, vidám, örök mosolygós gyerek volt, szívesen mesélt magáról és beszélgetett el másokkal. Közöséges parasztyereként nevelkedett, akárcsak társai. Érdeklődési köre, tehetsége azonban kiemelte őt a paraszti sorból és teljesen más irányba terelte, semmint, hogy szülei nyomdokait járja.

A faragással, a bizsokkal való bánásmód mesterségével tizenhárom éves korában ismerkedett meg. Buzsákon egy vállalkozó kedvű gépész faragóiskolát létesített, szobát bérelt és oda lassan becsalogatta az ügyes kezű, faragó-hajlamú fiatalokat, szerszámot adott nekik és mesternek elhozatta két hónapra az öreg *Kapoli Antalt*. Karát nem vették fel a tanfolyamra, de kísérletképpen ő is megpróbálkozott a barackmagfaragással és örömmel nyugtázta, hogy neki is megy. „*És ment, egyre jobban egyre szebben. Természetes ráérzéssel találta meg a Kapoliékkal közös formanyelvet melyről aztán nem mondott le semmiféle tetszetős szobrászkodás, műtárgyutánczás kedvéért sem.*”²

A buzsaíki faragók között *Boszkovics János* faragópásztor őrizte legszebben a hagyományt s ez a buzsaíki Boszkovics hatás természetszerűleg nehezült rá a Kapolitánítványokra is. Kara Lajos azonban nem meri továbbvinni Boszkovics ormóttan figuráit, túllép a két mesteren s egy harmadik, *Bognár Gábor* faragó 1938-ban indított tanfolyamán vívja ki először társai elismerését.

Amint faragótehetsége megmutatkozott és ehhez példátlan szorgalom párosult, családja Kara mellé állt, nem kívánták meg tőle, hogy a földekre járjon dolgozni, az ő hivatása a faragás lett.

Milyen tárgyakat is készített? Elsősorban dobozokat, kobakokat díszített, szipkát faragott, ezeket mestereitől látta. Akkoriban a Balaton-környék idegenforgalmának következtében jól eladható tárgyakat, dísz tárgyakat, a városi érdeklődők ízlésének megfelelő használati tárgyakat, mint hamutartó, cigarettatárca stb. készítettek a faragók. Kara gyakran felvitte készítményeit a Balaton mellé, ahol a nyaralók, külföldi és hazai magángyűjtők hamar szétkapkodták ezeket a munkákat. Többek között ez az oka, hogy Kara munkásságát nincs mód együtt látni, bár kutatásom sikeresnek mondható, magángyűjtőknél ill. a kaposvári és a budapesti Néprajzi Múzeumban ráleltem tárgyakra, mégis ha az életművét elképzeljük, ez nagyon kevés. Gyakran megrendelésekre dolgozott vagy elajándékozta munkáit, ilyen a feleségének nászajándékkul szánt díszdoboz (11–12) vagy az első számú sakk-készlet, amit a buzsaíki plébános kapott tőle. Sajnos ennek a készletnek nyoma veszett, mint annak a faragott tükörkeretnek is, melyről az özvegye mesélt. Hasonló sorsra jutott a szerszám-

² Fodor András, 1990.

készlete is – volt egy esztergapad, amin dolgozott – és elkallódtak az apróbb tárgyai is.

Sikeres tevékenységére szakértők is felfigyeltek. 1942-ben, mint fiatal tehetséges népművész, többedmagával kivitték Olaszországba egy ifjúsági találkozóra. Firenze múzeumait, látványosságait megjárva (g) itthon mesélt Michelangelóról, Giottóról vagy Lucca delle Robbiáról, a reneszánsz vagy akár a modern képzőművészet hatása munkáin később megmutatkozott. Második utazása az Amerikai Egyesült Államokba vezetett volna, de halála miatt ez az út nem következhetett be. 1941. májusában részt vett egy csoportos népművészeti kiállításon Debrecenben, melyet fotó dokumentál. (b). Az akkori néprajzkutatók közül Manga János ismerte fel Kara tehetségét és karolta fel őt (e). Bizonyítja ezt az a könyv, ahol a művészkedő pásztorok mellett szerepel az ő neve is ill. Manga a Magyar pásztorfaragások című könyvében, igaz, csak egy mondat erejéig, de említi a nevét.³

Tárgyai, dobozok, egy karcolt kobak felkerültek a budapesti Néprajzi Múzeumba is. „Kara Lajos faragótevékenységének jelentősége abban nyilvánult meg, hogy a Dunántúli pászterművészet hagyományait a pásztori életformán kívül hordozta. Technikai készségével pedig egyre inkább az iparművészet felé közeledett.”⁴

Takáts Gyula költő, tanár, Kaposvárról 1945–46. szilveszter tájékán indul el Buzsákra, ahol megmutatnak neki néhány faragványt. Akkor még nem ismeri Karát. Jó, mondja, de vigyázzon, nehogy elveszítse eredeti stílusérzékét. Takáts Gyulának szokatlan kérése van, megrendel egy dobozt, de a megfaragni való témát is ő adja: *Milfajd* betyár elfogatása. Akár egy vizsga is lehetett ez Kara számára, hozzáértő embertől – Takáts Gyula éveken át volt a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum igazgatója és a néprajzi gyűjtemény gondozója – kap megrendelést. 1946-ban készít és elküld a pápának egy feszületet. A Vatikán köszönőlevele halála napján érkezik meg s beleteszik a koporsóba.

Lakodalma *Barcsánics Irénnel* 1946. november 17-én olyan jól sikerül, hogy szinte búcsúzó vígasságként is említhetjük. Pontosan három hónapra rá 1947. február 17-én Kara Lajos meghal. „És az első tragikusan megszakadt barátság is Buzsákhöz köt vissza. Mennyi robosztus erő, mennyi monumentalitás van a tőle emlékül kapott szűrős-gubás figurákban! Mi minden kerülhetett volna még ki faragójuk keze alól! Látom Takáts Gyulát háromnegyedes kabátjában villámsújtottan állni a gimnázium kapuja előtt, s hallom – ahogy soha máskor – véghetetlenül káromkodni, amikor közlöm vele a huszonhárom éves Kara Lajos halálhírét.”⁵ Egész életében izületi bántalmakkal küszködött. Egy téli napon megfázott és szívizom gyulladást kapott, s a magas lázat a szervezete nem bírta ki. A sors játéka, hogy az akkori buzsáki orvos, aki a három injekciót beadta neki – akkoriban jelent meg a penicillin –, a nagyapám volt.

³ Manga János, 1972. 56. lap

⁴ Manga János, 1948. 245. lap

⁵ Fodor András, 1980. 373. lap

A NÉPMŰVÉSZET ÉS A NÉPI IPARMŰVÉSZET PÁRHUZAMAI

Népművészet: A múlt században még virágzó népművészet hanyatlását figyelhetjük meg a XX. század elejére. A régi népművészet alkotásaiból alig maradt valami a falvakban, a sok szép művészi munka elkezdte vándorlását a múzeumokba és a magángyűjteményekbe. A népművészet kettéválása a századunk első felében zajlott le. A húszas-harmincas évek során felnövő generációk többnyire már csak mint múzeumi tárgyakkal ismerkedtek meg a népművészettel, bár még éltek elszórtan hagyományok.

Azokat, akik népművészeti tárgyakat hoztak létre, két nagy csoportra kell osztanunk: *alkalomszerűen* és *hivatásszerűen* alkotókra. Az előbbiekhez tartoztak mindazok, akik a paraszti munka mellett, ráérő idejükben olyan tevékenységet űztek, amely a mindennapi szükséglet tárgyait formában, díszítésben egyaránt művészi értékűvé tették. Ilyenek voltak a hímző-, szövő-, tojásfestő asszonyok vagy a faragók. Alkalomszerűen dolgoztak azok a specialisták is, akik mesterségüket még nem háziiparszerűen űzték, pl.: a sárközi asszonyok, akik főkötők készítésével foglalkoztak és ilyeneket megrendelésre terveztek és hímezték. A *hivatásszerűen* alkotók közé tartoztak a háziiparosok, akik a mezőgazdasági munka mellett idényjellegűen, rendszeresen használati tárgyakat állítottak elő. Közülük a szökröny- (szuszék-) készítők emelkedtek ki. Végül következnek a kisiparosok, akik egész éven át hivatásszerűen folytatták mesterségüket. Ide tartoztak a szücsök, csizmadiák, fazekasok, szíjgyártók, kékfestők stb.

Bármilyen csoportba is tartoztak a népművészek, az, amit készítettek mindig egy-egy kisebb vagy nagyobb közösség, tehát egy falu vagy egy vidék *hagyományaihoz* igazodott. Az egymás mellett élés, a közösségi lét megkívánta, hogy annak bizonyos területeit szabályozzák. A szabályozás az ismétlődő gyakorlat révén alakult ki, idővel hagyománnyá vált. A hagyomány íratlan törvény volt, amit a közösséghez tartozók szigorúan betartottak. A népművészek formakincse a hagyomány szabályozó ereje alatt állt, ahhoz igazodott.

A népművészeti, a parasztstílusok nem azonosak a történeti stílusokkal és nem is egyenértékű fogalmak. De míg a történeti stílusoknál fontosabb az időbeli egymásutánosság, a parasztstílusoknál a területi összefüggés a döntő. A népművészeti-, illetőleg a parasztstílusoknak elsődlegesen a forma és a díszítmény a meghatározója, de a kompozíciónak, színnek és technikának és fontos szerepe van. Lényegében ez az öt tényező adja együtt a stílust.

Vannak vélemények, melyek szerint a népművészet személytelen. Azonban az alkotó, a népművészeti tárgyak létrehozója mindig az egyén, akinek tevékenységét korlátok közé szorítja a hagyomány, a közösségi ízlés, viszont ezen belül tere van arra, hogy egyéni elképzeléseit érvényre juttassa. Erre bizonyíték, hogy a helyi stíluson belül egyéni stílusokat is meg lehet állapítani, hiszen a helyi stílusok valójában egyéni stílusokból állnak.

A dolgozatomban szempontjából az alkalomszerűen dolgozó népművészek közül a faragókat kell kiemelni. Elsősorban a Dunántúlon figyelhetünk meg olyan pásztorinasztiákat, akik szabad idejüket a faragásnak szentelték. Apáról fiúra szállt a mesterség és a művészkedés kedvelése is. Ha az idős pásztor nyugdíjba vonult, a faragást nem hagyta abba, sőt, több ideje lett e kedvtelése folytatásához. Most már nem csak használati tárgyakat díszített ill. a maga kedvére készített faragásokat, hanem másoknak is és eladásra is. Így a század húszas éveitől kezdve egyre többen váltak hivatásos faragókká. Ez a folyamat tehát lassan átvezet a népművészetből a népi iparművészetbe.

Az első hivatásosan dolgozó faragópásztorok közül *id. Kapoli Antalt* és *Boszkovics Jánost* kell kiemelni, akik nem csak a Dunántúlon voltak híres faragók, de Kara Lajos elindításában is nagy szerepet játszottak. *Id. Kapoli Antal* 1887-ben született Gyalánban (Somogy m.). *„Juhászcsaládból származott, több mint ötven esztendeig volt juhász. Megőrizte és továbbfejlesztette a somogyi pásztorfaragás hagyományait. Gyermekkorra a betyárvilág idejére nyúlik vissza, talán ezért ragadnak meg közvetlenségükkel a betyárvilágot ábrázoló jelenetei. Kitűnően mesélt, táncolt, énekelt. 1954-ben lett a Népművészet Mestere. 1955-ben életművéért Kossuth-díjjal tüntették ki. Tiszteletére alapította a NIT és a Somogy Megyei Tanács az Országos faragópályázatot. Balatonlellén 1971-ben szobrot állítottak neki.”*⁶ *„Id. Kapoli Antal faragóművészetének az ad jelentőséget, hogy az a XIX. század közepi somogyi pásztorművészet hagyományából nőtt ki, és az is, hogy jó néhányan a fiatalabb nemzedékből az Ő általa kialakított stílust tartották követendő példának, így egész Kapoli-iskola jött létre.”*⁷

Kara nem tartozott szorosan ehhez az iskolához. Ő a dunántúli pásztorművészettel 13 éves korában ismerkedett meg, amikor 1935-ben *id. Kapoli Antal* tanfolyamot tartott Buzsákon az ottani legényeknek. Karát nem vették fel a tanfolyamra, de azért gyakran ott volt és nézegette, hogyan dolgoznak. Kara munkáin a Kapoli hatást az a motívum mutatja, amit Kapoli-virágnak nevezünk. Kapoli azonban csak elindítója volt. Motívumkincse, stílusa, technikája két másik faragó nevéhez kötődik, az egyik *Boszkovics János*, a másik *Bognár Gábor*. *Boszkovics János* (Buzsák, 1876-1955.)

„A Somogy megyei pásztor-faragás jellegzetes képviselője volt. Pásztoember, akinek személyes gyermekkori emlékei voltak a betyárokról. Virágdíszítményei között legszívesebben a betyár életből vett jeleneteket, mulatozó, kedvesükkal enyelgő betyárokat ábrázolt. Botokat, dobozokat, szipkákat, szarukürtöket készített, kobakokat díszített. Különböző technikákat – karcolást, domboritást, mélyítést, spanyolozást – alkalmazott. Többféle színt használt: a fekete és a cinóbervörös mellett a spanyolviaszt, különböző színekben. Somogyi virágdíszek közé helyezett alakjait mindig profilban ábrázolta, rendszerint mindkét kezüket és lábukat kifaragta. Figu-

⁶ Domanovszky – Varga, 1983. 226. lap

⁷ Domanovszky – Varga, 1983. 13. lap

rái rendkívül egyéniek, naiv humor, bő mesélőkédv jellemzi őket."⁸. Boszkovics azonban túl darabos, sajátos, Kara munkái jóval finomabbak. Bognár Gábor iskolájának hatását mutatják.

A népművészet haldoklása több évtizedes lassú folyamat volt. Oka az ipar, kereskedelem és a közlekedés gyors fellendülése, amely a falvak életrendjének fokozatos átalakulásához vezetett. A hagyományok lazultak, eltűntek, a népművészet már nem tudott új erőt meríteni. A változás, az ipar fejlődése mindenekelőtt a hivatásos kismesterségeket üzőket érintette, a szücsök, kalaposok adták fel elsőnek az ipart, majd jöttek a kisiparosok, legtovább a fazekasok tartották magukat. A hímzésben, szövésben, faragásban volt a leglassúbb a folyamat.

A két világháború között azonban elindult egyfajta átalakulási folyamat a városi lakosság érdeklődése következtében. „*A harmincas évek kezdetén, de talán a húszas években is néhány – és nem is kevés – népművész alkotó tevékenységében a népi iparművészet kezdeteit, csíráit kell látnunk. Ebben az időben mindazok, akik nem a saját vagy a szűkebb közösségük használatára készítették munkáikat, hanem kimondottan a városi vásárlók, gyűjtők számára, valójában népi iparművészeti tevékenységet folytattak. Azért is lényeges ezt hangsúlyozni, mert ez egyben azt is jelzi, hogy a népművészet töretlenül ment át a népi iparművészetbe. Az ilyen módon alkotók mentik át a hagyományos népművészet elemeit. Számuk a harmincas, majd a negyvenes években gyarapodik.*”⁹ „*Tekintettel a Balaton nagy idegenforgalmára, itt már korábban is intézményesen kísérelték meg a századunk eleje óta hanyatlásnak induló népművészetet megsegíteni, életben tartani, s mindenekelőtt az egésznek reális gazdasági alapot teremteni. A Balatoni Szövetség 1906-ban néhány üdülőtelepen elárúsító-helyiséget létesített népművészeti és részben iparművészeti tárgyak terjesztésére, háziipari tanfolyamot szerveztek, a kezdeményezésnek azonban akkor eredménye nem volt. Az 1936-ban Tihanyban létesített Népművészeti Házban már népművészek is dolgoztak, s árúsították a környék népművészeti termékeit.*”¹⁰ A népi iparművészetnek ezt a kezdeti szakaszát a II. világháború végével zárhatjuk. 1953-tól a NIT (Népi Iparművészeti Tanács) vette gondozásába a népművészeket, évente faragó népművészek találkozóját rendezték meg Balatonlellén és *Kapoli-díjat* osztottak ki.

Mi tehát a különbség a *népművészet* és a *népi iparművészet* között? A népművészet esetében a leglényegesebb tényező a hagyomány és a helyi ízlés ill. a kettő által kialakított helyi stílus. A népi iparművészet is a helyi hagyományokra és a helyi stílusra épül, azonban alakulásában a helyi ízlésnek már nincs szerepe, helyébe az alkotó ízlése lép. Az egyén szerepe megnő, a kezdeti személytelenség megszűnik. Lényegében tehát olyan iparművészeti tevékenységről van szó, amely hagyományos helyi parasztstílust használ fel kiindulásul. Egyben ez nagy kötöttséget is jelent, mert az

⁸ Domanovszky – Varga, 1983. 223. lap

⁹ Domanovszky – Varga, 1983. 10. lap

¹⁰ Vajkai Aurél, 1964. 188. lap

előrelépés lehetőségeit lecsökkenti. A népi iparművész nem alkothat olyan szabadon, mint egy iparművész.

Id. Kapoli Antal faragótanfolyama 1935-ben tehát a népi iparművészet erősödését segítette elő. A tanfolyamnak az volt a célja, hogy a pásztorművészet hagyományait újraélessze s a külföldi érdeklődőket faragott tárgyakkal elláthassa. Azonban a fent említett Bognár Gábor volt Kara igazi mestere. Ő 1938-ban tartott tanfolyamot, melynek már Kara volt a legszorgalmasabb látogatója. Mindkét tanfolyamon sok buzsáki fiatal vett részt, de „*a faragást csak Kara Lajos tanulta meg*”¹¹. A buzsáki ill. a buzsáki indíttatású népi iparművészek közül – Kara munkássága szempontjából – elsősorban tehát Bognár Gábort kell kiemelni, aki elindította Karát ezen a pályán, viszont, hozzá hasonlóan szintén nagyon fiatalon hunyt el így róla is, mint Karáról rendkívül kevés adat található. Bognár Gábor testvérei, Károly és István munkáin – akik mindketten bátyjuktól tanultak és lettek a Népművészet Mesterei – egyértelműen látszik a közös eredet. Mindkettőjük faragásai szorosán rokoníthatók Karával: motívumkincsük, faragásuk finomsága. Itt kell megemlítenem *Jancsikity János* nevét, aki ma Öreglakon (Somogy megye) él, de szintén buzsáki indíttatású volt. Boszkovics János tanítványának vallja magát. Jellegzetesek sakk-figurái, melyek sok közös vonást mutatnak Kara munkáival. Végül szólnom kell *Márton Jánosról*, aki tízesztendőskorában kezdett el faragni tanulni Kara Lajostól, igazi tanítványának mégsem tekinthetjük, mert elköltözött Buzsákról és a balatonfenyvesi *Kálmán Istvánt* vallja mesterének.

A DÍSZÍTÉS MÓDJA

„*A legkorábbi dunántúli pásztorfaragásokat XVIII. sz. végéről ismerjük. Az e korból fennmaradt darabok véséssel díszítettek és geometrikus jellegűek. Csak a múlt század elején tűnnek fel az első olyan tárgyak, melyeken a karcolást olajjal kevert korommal, puskaporral, faggyúval kenték be, ami szépen kiemeli a díszítmény vonalait. A múlt század első negyedében találkozunk az ún. spanyolozással. (...) A múlt század végétől a spanyolozást és a többi technikát egyre inkább kiszorította a domborúfaragás, amely lehetőleg az adott területet igyekezett teljesen kitölteni. Ez vált a legelterjedtebb technikává a nyelvterület nyugati felében.*”¹²

A karcolás: Elsősorban a szaruból készült tárgyak díszítőtechnikája a karcolás, karcolozás, amit azonban a világos színű fából faragott tárgyakon és a kobakokon is megtalálunk. Ez abból áll, hogy a faragó késének éles és hegyes végével (hegyével) vékony vonalat vág a díszítendő felületbe, vagyis a díszítményt a kés hegyével karcolja be. A karcolt virágokat a dunántúli pásztorok mocsokvirágnak is nevezik. Ugyanis a karcolt dísz akkor válik élesen elütővé az anyagtól, ha a karcolt vonalakba valamilyen sötét, fekete anyagot dörzsölnek. (...) A karcolt vonalak bedörzsölésére használtak még olajjal vagy zsiradékkal elkevert hársfaszenet, szénport, puskaport,

¹¹ Manga János, 1948. 245. lap

¹² Balassa – Ortutay, 1979. 353. lap

kormot, kocsikenőcsöt, pörkölt dióbelet stb. A kobakok, szaru és fatárgyak karcolt díszítményeit vagy a díszítmények közeit gyakran választóvízzel sárgára színezték. (...) A karcolás Dunántúlon inkább a múlt század második felében vált gyakoribbá. (...) *leggyakoribbak voltak azok a kések, amelyeknek a pengéit karcnál borotváló*

A spanyolozás: A XVIII. század végi és a XIX. század eleji mángorlók és borotvatartók vésett díszit néha piros festékekkel – esetleg már spanyolviaszal – vagy valamilyen fekete, kenőcsszerű anyaggal kenték be. A spanyolozás kezdeti alkalmazása szintén ezt a módot követi. A faragó pásztor a vésett vájatokba a festék helyett a spanyolviaszt olvasztja, felmelegített fémtárggyal, gyakran késheggyel. Hogy nálunk mikor terjedt el, nem tudjuk, az viszont tény, hogy a borotvatartók vésett díszítményeinek színezésére a fekete és a piros viaszt már a múlt század elején alkalmazzák. Viaszberakásnak vagy viaszintarziának is nevezhetnénk ezt a technikát. Anál is inkább, mert a század dereka táján gyakorivá válik a spanyolozásnak egy olyan változata, amely az intarzia technikáját követi. A spanyolozásnak ez a másik módja is mind a szaru-, mind a fatárgyakon előfordul. A lényege az, hogy ez esetben nem a díszítmény körvonalait véste ki a faragó, hanem a díszítmény közeit, s a viasszal tulajdonképpen a közöket töltötte ki. A technikának ezzel az újabb változatával a viasz színskálája is jelentősen bővül. Nem tudjuk, hogy a múlt század elején a spanyolviaszt készen vásárolták-e a pásztorok, vagy maguk állították elő. Az azonban tény, hogy a pásztorok maguk is készítettek színes viaszt faragott tárgyaik színezésére. Ez úgy készült, hogy egy edényben két rész méhviaszt megolvasztottak, s abba egy rész festéket, majd tizedrésnyi fenyőgyantát kevertek, s végül az egészet felforralták. Amikor kihűlt és megkeményedett, a kivájt mélyedésekbe melegített késsel beleolvasztották. (...) *megolvasztva a díszítmények fejlődésének későbbi munkáiban*

A domború faragás: Főleg a dunántúli pásztorok körében terjedt el a múlt század vége felé a domború faragás vagy domborúfaragás. (...) A domború faragásnak már a spanyolozás egyik módjában – amikor a díszítmények közeit vésik ki – megtaláljuk az előzményeit. Az egyik dunántúli faragó pásztor szintén így magyarázta a domború faragás módját: „*a virág közit, a kölletlen*” fát (a közöket) késsel kiszedi, így lesz aztán a gyufatartón vagy más tárgyon a magából készült virág, a favirág. Némelyik pásztor ennek a technikának, amit lapos reliefnek is mondhatnánk, azzal magyarázta az alkalmazását, hogy a spanyolozás nem tartós, mert a viasz a tárgy használata közben könnyen kipereg a vésett felületekből. (...) A tulajdonképpeni domború faragás, a díszítmények plasztikus ábrázolása, amit a pásztorok is mélyebb faragásnak mondanak, már fejlettebb gyakorlatra mutat. A plasztikus ábrázolás az előbbi technikáknál nagyobb gyakorlatot kíván, s az a különbség, ami ezen a téren az egyes faragók között mutatkozik, egy-egy faragó mindegyik munkájára rányomja a bélyegét. A domború faragás alkalmazásánál elkerülhetetlen, hogy a díszítmények között közök ne maradjanak. Ezek egyenetlenségeit – a faragók szerint – azzal tün-

tetik el, hogy háromszögűre reszelt vagy hegyesnek meghagyott árral beszurkálják. Ezt az eljárást böködésnek nevezik.”¹³

A pásztorok maguk készítették szerszámaikat is, melyekkel faragtak. „Ezek között leggyakoribbak voltak azok a kések, amelyeknek a pengéit használt borotvából, kaszából köszörülték, nyelét pedig fából, szarvasagancsból faragták. A kések nyelét, főleg azért, hogy meg ne repedjenek, mielőtt a penge alsó végét beverték, önöntéssel díszítették.”¹⁴ Ezt a cifra faragókést hívjuk bizsoknak. „A Dunántúlon a pásztorok kedvelt eszköze volt a zsebkés, aminek kusztora volt a neve. Nyelét fából vagy szaruból faragták ki; felső végére, ahová a pengét rögzítették, rézgyűrűt húztak, amit gyakran tölténypatronból reszeltek. Ez megvédte a nyelét a hasadástól, és rajta keresztül ütötték a nyélbe azt a szeget, amely a pengét rögzítette, felső pereméhez pedig a penge támaszkodott, amikor kinyitották. A pengét leggyakrabban kaszahegyből köszörülték.”¹⁵ Ha hozzájutottak, szereztek maguknak fűrőket, vésőket, kislefűrészt, kanálvájót stb. Mindezeket a falusi kovács készítette. Kara szerszámkészlete valószínűleg elveszett, halála után a család vette magához, de az elmúlt ötven év alatt elkallódhatott, mert senki sem tud felőle.

A DÍSZÍTMÉNYEK

Növénymotívumok: Manga János a középkori geometrikus mintakincsre eredezteteti népművészetünket, erre épül fel a sokrétű és gazdag díszítménykincs, amely a XIX. sz-ban pásztorfaragásainkat uralja. „A geometrikus elemek helye és szerepe azonban jelentős változáson megy át. A legrégebbi fatárgyakon még csak egy-egy foltként jelennek meg pl.: mángorlókon; (...) az egész felület díszítésének architektonikus megoldása a díszítőkészség fejlődésének későbbi, mondhatnánk, második szakaszában (...) a XVIII. század második felében következik be használati tárgyainkon. A mértanias elemek itt már az egész felületre kiterjednek, de a következő periódusban, a XIX. század elejétől – a virágelemek térhódításával – már egyre jobban háttérbe szorulnak, periferikus helyet kapnak, elválasztó vonalakká, keret és záródísszé válnak.”¹⁶ Teljesen nem tűnnek el, parasztfaragások őrzik meg őket főleg bútordarabokon, fejfákon, kapuoszlopokon.

A virágornamensek elterjedése két utat járt be: megkülönböztetünk stilizált virágot, stilizált növényi indákat, motívumokat és természetes virágot, természetes növényeket, fákat, leveleket stb.

A természetes virág: a pásztorfaragásokon a pásztor saját környezetének, a fák, virágok természetes ábrázolására törekszik. Gyakran összegyűjtöttek vadfüveket, virágszirmokat, leveleket ill. a régi faragásokon látottakat próbálták leutánozni. Ha erdőt ábrázoltak, a díszítendő felületre csak fát, levelet és makkot faragtak, ott nincs

¹³ Manga János, 1972. 58. laptól

¹⁴ Manga János, 1972. 49. lap

¹⁵ Manga János, 1972. 49. lap

¹⁶ Manga János, 1972. 62. laptól

virág. Kara dobozain szintén jellemző a tölgyerdő ilyenfajta ábrázolása (1, 3). A természetes ábrázolásmód mellett az arányok már másodrendűek. Elterjedt megoldás, hogy a tölgy leveleinek és a makkoknak azonos a mérete, sőt, maga a fa is majdnem akkora mint az alatta legelésző állat (6). A tölgy levelei dúsan burjánzanak, betérítik a díszítendő felületet vagy körbeveszik a faragás fő témáját. Kara virágai részben természetesek, ide tartozik a tulipán, a százszorszép, szegfű, margaréta, őszirózsa. Ezek átdolgozása, díszítése, kombinálása más elemekkel már a stilizálás körébe tartozik.

Természetes és stilizált virág, levél kompozíciója: a pásztorfaragások virágkompozícióinak eredete és gazdagsága messzire visszanyúlik az időben. Hatással volt rá a XIX. sz-i szücsornamentika, a kompozíciós megoldások, a virágcsokrok főleg a barokk által közvetített hatásokra, a festett bútorok, kályhacsempék, festett mennyezet tradícióira vezethetők vissza, és alkalmazásukban mindig a felületek dekoratív díszítésének törekvése hangsúlyozódik.

Kara virágkompozíciói kétféle megoldást követnek: egyfelől önálló térkitöltő funkciót látnak el – ilyen a Milfait doboz hátlapja (4) – középről két irányba induló szimmetrikus kompozíció, girlandszerű ugyanazon virágszálon stilizált levelek és többféle virág – tulipán, szegfű, őszirózsa. Burjánzó, díszes, üres felületet egyáltalán nem hagyó elrendezés. A szimmetrikus mellett az átlós kompozíció a leggyakoribb (5); másfelől: girlandszerű, csupa- virág kompozíció jelenetet keretez (7). Gyakori a középen keretbe foglalt állat motívum: csőrében ágat fogó repülő galamb (14), mancsában makkot tartó mókus (13). A keret szimmetrikus, két sarokból vagy a két oldal közepéből kiinduló, középen találkozó ill. közös virágban egyesülő virágszálak kereteznek. Az állat motívum mellett a pásztor, kanász, betyár figurákat is hasonló ornamentika veszi körül, itt már nincs keret, mint az állatoknál, az alakok köré fonódnak a girlandszerű virágszálak, sőt, magába a jelenetbe is beépülnek: poharazó pásztorok asztalán virágcsokor vagy maga az asztal lába is stilizált növényi szár és levél (7).

Stilizált növényi ornamentika mint önálló kompozíció: Teljes egészében eltűnik a virág Kara ilyen megoldással díszített dobozairól (11-12, 15-16, 21). Nem csak a fedélen, az egész dobozon végigfutnak a növényi indák. Általában középpontos szerkesztésű kompozíciót követ, mindenütt él a szimmetria. A motívumok nagyon hasonlóak. Mindenütt a díszítendő felülethez alkalmazkodik, nyújtja, elhajlítja a formát, kisebb változtatásokkal, gazdagítással éri el a különbséget. Ezek a naturalisztikus ábrázolástól teljesen eltérő motívumok a többi dobozon mint kísérő, térkitöltő elemként szerepelnek. Ugyanezeket a motívumokat fedezhetjük fel Bognár Károly dobozán is (E), ami közös mesterre utal, aki természetesen Bognár Gábor.

Erdő - mező madarai, állatok: A növényi ornamensek között gyakran találunk madár vagy kisebb állatábrázolásokkal. Kara kabakján a fején konttyal, taréjjal ábrázolt búbosbanka áll virágok koszorújában (a). A többi faragáson az állatok inkább önálló, fő motívumként szerepelnek. Nem csak dekorációs, szerkezeti megoldást követnek, hanem a természetes ábrázolás igényéből fakadnak. Ilyen a szájában kacsát tartó róka (9), a gidáját gondozó őz (26), vagy a szaladó nyúl. A vadállatok

mellett háziállatokkal is találkozunk nála: a bakonyi kanász disznót makkoltat (3), gyakori a kutyaábrázolás is (3). Mégis Kara egyik legszebb munkája az az agancsos szarvasbika, amely a Milfait-doboz jobb oldalán szerepel (6). A Kapoli féle szinte gyermekien naiv szarvasábrázolással (A) egyáltalán nem rokonítható, természetes megfogalmazás: szinte él, lélegzik, mozog az állat a tölgyerdő lombjai között. Kara már-már térben dolgozott, erre leginkább a barackmagból faragott melltűk adnak bizonyosságot. Egyetlen szarvasfej vagy repülő galamb rendelkezik az összes téri adottsággal. *Kara állatmotívumai*: bagoly, búbosbanka, disznó, galamb, kacska, kígyó, kutya, mókus, nyúl, őz, róka, szarvas.

Emberábrázolás: A dunántúli pásztorfaragások híven tükrözik alkotóik környezetét, egész világát. Ott láthatjuk a nyája után ballagó juhászt, a lovát megfékező csikóst, a baltáját csillogtató kanászt, a cifraszűrben sétáló gulyást. Kara dobozain redősgatyás, csizmás iszogató pásztorokat találunk (7) vagy a Bakony tölgyerdeiben disznót legeltető kanászt (3). A fentiekén kívül a dunántúli faragások legkedveltebb alakja a szegénylegény, a betyár. A XIX. század betyárjai földjeiktől megfosztott parasztokból, szökött katonákból, földesuraik önkényét tovább elviselni nem tudó jobbágyokból, parasztokból váltak. A pásztor és a betyár tehát el sem választható

Milfait Ferenc

egymástól. Ezek mindegyikére az ábrázolás hűsége a jellemző, a haj- vagy bajuszviselet, az egyes ruhadarabok, a kanászbalta, juhászkampó, pipa vagy puska részletes ábrázolásának igyekezete, az alakok térbeli elhelyezése, a térkitöltésre törekvő szerkezet egysége.

Az ábrázolás témája legtöbbször a betyárellet múltjának, legendás tetteinek, néha a szomorú végnek vagy éppen a mulatozásnak számtalan jelenetét tárja elénk. A múlt századi bujdosó betyárok gyakori kapcsolatot tartottak fent a parasztokkal, pásztorokkal, idős dunántúli pásztorok még név szerint is emlékeztek betyárookra és azok történeteire, amiket mi viszontláthatunk a faragványokon. A '40-es években alkotó Kara Lajos nem ismerhette már a betyárokat, de a róluk szóló legendákat igen. Azonban az, hogy maga is megfaragjon egy ilyen történetet, Takáts Gyula költő és néprajzkutatónak köszönhető.

Takáts Gyula 1946-ban megrendelt Karától egy díszdobozt. A megfaragni

való témát is Ő adta: *Milfait elfogása* látható a doboz fedőlapján. Milfait Ferenc múlt századi dunántúli betyár volt, akiről *Gönczi Ferenc: A somogyi betyárvilág* című könyvében olvasni. Gönczi *Sobri Jóskának*, a hajdani betyárvezérnek külön fejezetet szentel. Milfaitot, mint társvezért említi, aki Sobrinál pár évvel idősebb volt, de a legtekintélyesebb és csaknem egyenrangú társa. Milfait, elfogása után vallomást tett: „börtönből való szökése után Zala megye szélein, pásztorok között való hányódása közben találkozott először Sobrival s társaival s mivel ruhátlanok voltak, *Pap Sándor* társuk előhozakodása után elhatározták, hogy jómódú pásztorokat, cselédek rabolnak ki, főleg azért, hogy ruhához jussanak. Ezekről aztán szűrt, fehérneműt, s más mindenféle ruhát raboltak. Azután a két betyárvezér szétválva, később ismét találkozott. Sobri vezérlete alatt hónapokig csavarogtak Zala, Veszprém és Vas megyékben. Ismét különválva, utolján a Zala megyei Nyavajád község mellett elterülő erdővágás szélén és nyolc tagra kiegészülve, jártak rabolni. Egy ízben pandúrokkal is megütköztek, amikor is Sobri rákiáltott a pandúrookra, hogy ha el nem mennek, ... kidönti a bélüket. Midőn Sobri és Milfait összeverődtek, mindig Sobri volt a banda vezére.”¹⁷ Az utolsó közös rablásuk, egy biz. *Hunkár Antal* ezredes kifosztása után kezdődő üldözéskor Sobri és Milfait végleg kettéváltak, hogy kevesebb társal könnyebben kitérhessenek az elfogatás elől. Milfait nemsokára kézrekerült, s Veszprém-ben a rögtönítélő bíróság ítélete alapján 1836. dec. 27-én felakasztották. Sobri pedig társaival Somogyon át Tolna felé vette az útját.

Takáts Gyula így szól dobozáról *Tárgyak, tárgyaím* című novellájában: „A Balaton és a Dráva közti rengetegből és pusztákról már réges-rég írószobámba, könyveim közé kerültek olyan „néprajzi” tárgyak is, amelyek ma másoknak csak a lakást díszítő divatot jelentik. Nekem beszédes, szívemhez nőtt társak ezek a bizsókkal, bicskával készült kanász-, juhász-, egyszóval a pásztorművészek alkotásai. Történetek, élethelyzetek élő és lelkes darabjai és elbeszélői e tárgyak; egy ősi szellemi hagyaték megjelenítői. Azt is mondhatnám, hogy rusztikus módon betyármozaikok, táblaképdarabok vagy pásztorikonok ezek a nemcsak szép, de hasznos tárgyak. Ilyen közülük például Milfajd, a híres bakonyi betyár elfogását ábrázoló Kara Lajos-doboz is, melyet Fodor András még mint gimnáziumi diák hozott el nekem Kara Lajostól Buzsákból. Szép esszét is írt ő a fiatalon elhalt faragóművésze A nemzedék hangján című tanulmánykötetében.”¹⁸

A dunántúli pásztorfaragásokon gyakoriak a hazafias, a történelmi és a vallásos ábrázolások. Egy Kara-dobozfedélen a vérszerződés jelenetét láthatjuk. Manga János könyvében egyetlen mondatot szentel Karának: „*Kara Lajos aki maga ugyan nem volt pásztor, de a faragást Boszkovics János buzsáki pásztorától tanulta, egy deszkalapra a paradicsomi jelenetet faragta ki.*”¹⁹ Ádám és Éva figurái még naiv ábrázo-

¹⁷ Gönczi Ferenc, 1944. 248-249. lap

¹⁸ Takáts Gyula, 1979. 345. laptól

¹⁹ Manga János, 1972. 56. lap

lasmódról tanúskodnak, de a Jézus és Mária miniatúrportrék annál jobb megfigyelőképességről és kivitelező készségről. A Kara-faragások magas szintű művészi értékét pedig leginkább a meglévő korpuszok igazolják. Gyűjtésem során három feszületet sikerült tanulmányoznom. Mindhárom mutat különbségeket: kissé eltér a méretük; a fa anyaga is más; a kereszt díszítése; Jézus – az emberi test arányai, méretei... A legfeltűnőbb mégis a szépségük, az közös bennük, hogy a pásztor faragások naivságán túllépve már-már naturalisztikus ábrázolásmódot közelítenek meg, magas művészi tudásról árulkodnak. Kara rövid élete során eljutott Itáliába, Firenzében láthatta a reneszánsz mesterek munkáit s a hatás, ami ott érte, faragásain teljesedett ki és emelte ki Őt a buzsaíki ffaragók közül.

Kara tárgyai: cigarettatartó doboz; díszdoboz; feszület; gomb; gubás figura; gyűrű; hamutartó; kabak; karkötő; medál; melltű; sakk készlet; sótartó; szipka.

1. sz. melléklet: Buzsák. Előtte egy

2. sz. melléklet: Buzsák. Előtte egy

3. sz. melléklet: Buzsák. Előtte egy

H: 15,5 cm SZ:

Felvételek: 1946. Kara Lajos Buzsák

Felvételek: 1946. Kara Lajos Buzsák

Megantolajdon

FESZÜLET (12)

Reményfa. Korpusz fa szegelyekkel rögzítve a keresztíthez. Kereszt homlokfelületén korben futó díszítő szegely mellett, felső ágán fecskefarok illesztéssel csapott, különálló fából készült nyitott papírtartóval INRI, aljánul fent szintén fecskefarok díszítéssel csapott, fém.

szegely megrögzített kara aranyon kereszt. M: 17,3 cm SZ: 10,8 cm V: 1,3 cm
korpusz 7,8x0,5 cm

Felvételek: Kara Lajos Buzsák 1946. Magyarulajdon

CIGARETTATARTÓ DOBOZ (13)

Reményfa. A faragás téglalap alakú. Felületén közepes méretűben agóra
uló mofos narthos tan. körülötte vékonyított, bal felső sarkán a forgószerkezet rémít
Díszítő, szegelyekkel rögzített, kasszánul levél díszítésű. A doboz egy darabban, a
felületükön talpán.

H: 10,5 cm SZ: 8,5 cm M: 2,3 cm

Felvételek: 1946. Kara Lajos Buzsák

Megantolajdon

TÁRGYLEÍRÁS

DÍSZDOBOZ – Milfait elfogása. (1-6)

Keményfa, domborúfaragás, böködés.

Fedőlapon: Milfait elfogása című történet. Két pandúr rajtaüt a két iszogató betyáron. Egyik betyár kezében pohár és egy kanászbalta, puskája mögötte, másik betyárnál pohár, puskája az oldalán. Első pandúrnál szuronyos puska. Körülöttük tölgyfák. Körben sorminta.

Első lapján: Kanász, kezében kanászbalta és egy hosszú szárú pipa. Előtte egy disznó, vele szemben ülő kutya, kettő között egy tölgyfa. Kanász mögött szívből kiinduló virágkompozíció, két tulipán, egy százszorszép és egy margaréta. A kanász feje mellett benyomható bimbó mintájú nyitógomb. Hátlapján: Középről, vázából kiinduló szimmetrikus virágkompozíció. Középen őszirózsa, kétoldalt négy tulipán és a két szegfű.

Bal oldalán: Páva madár csőréből kiinduló virágkompozíció, három tulipán és két margaréta.

Jobb oldalán: Középen agancsos szarvasbika, előtte egy fenyőfa, körülötte tölgy levelek makkokkal.: 11 cm M: 6,5 cm

H: 15,5 cm SZ

Fenéklapon: 1946. Kara Lajos Buzsák

Fedéllapon: Milfajd elfogása

Magántulajdon.

FESZÜLET (22)

Keményfa. Korpusz fa szegekkel ragasztva a kereszthez. Kereszt homlokfelületén körben futó díszítő szegély metszés, felső ágán fecskefarok illesztéssel csapolt, különálló fából készült nyitott papírtekerecs: **INRI**. Hátul fent szintén fecskefarok illesztéssel csapolt, fém

szeggel megerősített száru akasztó kereszt: M: 19,3 cm SZ: 10,8 cm V: 1.3 cm
korpusz: 7,8x6,8 cm

Hátlapján: Kara Lajos Buzsák 1946. Magántulajdon.

CIGARETTATARTÓ DOBOZ (13)

Keményfa, domborúfaragás, téglalap alakú. Fedélen közepén ellipszisben ágon ülő mókus makkot tart, körülötte virágfüzér, bal felső sarkán a forgószerkezet sérült. Oldalain virágkompozíció, hosszanti levél ornamentika. A doboz egy darabban, a fedél külön faragva.

H: 10,5 cm SZ: 8.5 cm M: 2.3 cm

Hátlapján: 1946. Kara Lajos Buzsák

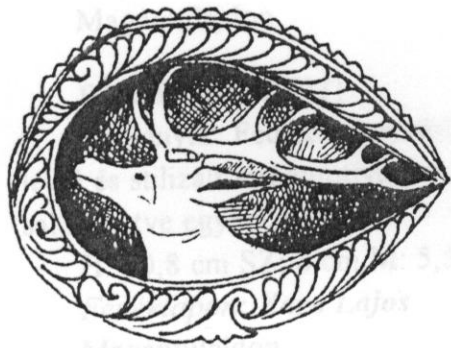
Magántulajdon.

DÍSZDOBOZ (15-16)

Keményfa, domborúfaragás. Négy kis lábon álló, négylevelű lóhere alakú doboz, fedél külön faragva. Fedéllapon középről kiinduló szimmetrikus négy szív minta, stilizált növényi ornamentek, ez látható az oldalakon is.

H: 8 cm SZ: 8 cm M: 4.8 cm fedél: M: 2,4 cm

Magántulajdon.

MELLTŰ

Barackmag, domborúfaragás. Agancsos szarvasfej, körben levelek. Hátul fém tűző.

H: 2.7 cm

Hátoldalon: *Kara Lajos 1946.*

Magántulajdon.

SZIPKA (32-33)

Fa, domborúfaragás. Hosszanti irányban stilizált növénymotívumok, melyeket keresztben két gyűrű forma tagol. A szipka felőli 3 cm-es rész nincs díszítve.

H: 11,7 cm átm.: 1,6 cm

Magántulajdon.

KARKÖTŐ medállal

Szaru, spanyolozott. Hat virág kapcsolódik össze kis karikákkal. A virágszirmok színes spanyolozást mutatnak, erősen hiányos. A kapcsoló kampótól indulva: piros, zöld, fehér, zöld, fehér, piros. Két színű egyforma. A 3. és 4. virág között szilvamacskák medál függ szaru karikán.

H: 20 cm, virág átm.: 1,9 cm

Második virág hátlapján: *Kara L. Buzsák 1945.*

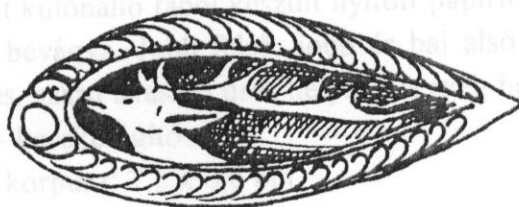
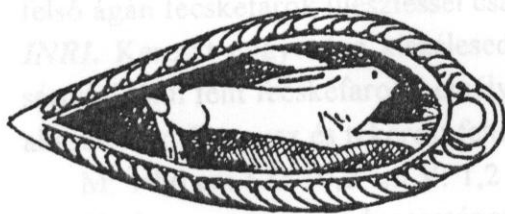
Magántulajdon.

MEDÁL

Szilvamacskák; domborúfaragás. Egyik oldalán ugró nyúl, másikon agancsos szarvasfej. Mindkettőt levelek határolják.

H: 2,6 cm

Magántulajdon.

FESZÜLET (23)

Keményfa. Korpusz fa szegekkel illesztve a kereszthez, jobb kéznél utólagos ragasztás. Kereszt felső ágán fecskefarok illesztéssel csapolt, különálló fából készült nyitott papírtekercs: *INRI*. Homlokfelületen körbefutó szegélymetszés. Hátral fent fecskefarok illesztéssel szaru akasztó, fém szeggel megerősítve.

H: 20,8 cm SZ: 11,8 cm M: 1,4 cm korpusz: H: 9,5 x 8,5 cm

Hátoldalon: *Kara Lajos Buzsák 1945.*

Magántulajdon.

DÍSZDOBOZ. (21)

Keményfa. Fedelén egymásba fonódó növényi indák, virágfüzerek. Oldallapjain levél és stilizált virágmotívumok. Fedelén a zárszerkezet törött. Oldallapok csapolással illesztve egymáshoz.

H: 10,8 cm SZ: 8 cm M: 5,5 cm

Fenéklapon: *Kara Lajos*

Magántulajdon.

CIGARETTATARTÓ DOBOZ. (14)

Keményfa, téglalap alakú, domborúfaragás. Fedelén ellipszisben repülő galamb csőrében fenyőágot vagy békeágot visz, körülötte fenyőágak karcolva. A madarat körbezáró gyűrűn kívül növényi ornamentika. Oldalain virágfüzér. Doboz egy darabban, legömbölyített sarkokkal, fedél külön faragva.

H: 11,8 cm SZ: 8,5 cm M: 2,3 cm

Fenéklapon: *1945. Kara Lajos Buzsák*

Magántulajdon.

DÍSZDOBOZ. (11-12)

Fa, domborúfaragás. Stilizált növényi motívumok, virág nincs. Fedéllap: közepén található négy motívum.

Első lap: zárszerkezet: fedéllapról lehajló nyelv -virág- közepe az első lapon.

Belül: három részre osztott.

H: 22,7 cm SZ: 16 cm M: 7,6 cm

Fenéklapon: *Kara Lajos Buzsák 1946.*

Magántulajdon.

FESZÜLET. (24-25)

Fa. Korpusz sötétebb fa szegekkel illesztve a kereszthez kéz és a láb. Kereszt felső ágán fecskefarok illesztéssel csapolt különálló fából készült nyitott papírtekercs: *INRI*. Kereszt négy vége kiszélesedik, bevágva. Jobb felső, jobb és bal alsó sarok sérült. Hátral fent fecskefarok bemélyedés, szaru akasztó üres helye. Kis szeg beverve akasztónak. Korpusz és tekercs: fehérfa- kecskerágító.

M: 19,6 cm SZ: 10,2 cm V: 1,2 cm korpusz: 7,8 x 6,8 cm

Hátlapon: vízszintes keresztágon: *Eljegyzésünk 1946. IX. 21.*

Esküvőnk: 1946. XI. 17.

függőlegesen utólag bevésve: Lajos meghalt 1947. II. 17.

Magántulajdon.

KARKÖTŐ. (20)

Domborúfaragás. Két körbe futó szegélycsík közt stilizált növényi ornamentika.

Átmérő: külső: 8,3 cm belső: 7,5 cm M: 2 cm

Magántulajdon.

HAMUTARTÓ. (26-27)

Fa és szaru. Karclozás, spanyolozás és faragás. Három fa gömböcskén nyugvó fa aljzaton szaru (szarvból) test. Belül vászondarabkán üveglap. Szaru három szeggel illesztve az aljzathoz, teteje vájt-cakkozott, kívül félkörben: virágos futó növényi ornamentika – spanyolozott: zöld és piros, másik félkör: karclozott: makkot tartó mókus, tölgyfa, őzgida, pihenő őz, tölgyfa, tölgylevelek, makkok.

Átm. fa: 9,5 cm M: 9 mm atm. szaru: 8,6 cm M: 2,9 cm M. egész: 4,4 cm

Fenéklapon: Kara Lajos Buzsák

Magántulajdon.

GYŰRŰ. (31)

Repülőablak üveg, vésett, festett – zöld és piros. Tizenkét szirmú margarétát ábrázol.

Átm.: 2,2 cm.

Magántulajdon.

DÍSZES I BETŰ. EMLÉKTÁRGY. (28.b)

Szaru, spanyolozott, zöld színű.

H: 4.8 cm Sz: 3.1 cm

Magántulajdon.

MELLTŰ. (28.a)

Fa, domborúfaragás. Vitorlášhajó, körben virágszirmok. Hátral fémtű illesztve.

Átm.: 4.2 cm

Magántulajdon.

GOMB. (29.b)

Barackmag, domborúfaragás. Repülő galambot ábrázol, körülötte levelek. Hátral három lyuk.

H: 2.5 cm

Hátoldalán: Kara Lajos 1946.

Magántulajdon.

MELLTŰ. (29.a)

Barackmag, domborúfaragás. Szíven álló kereszt, rajta rózsafüzér, körben levelek. Hátul fém tű illesztve.

H: 2.6 cm

Hátoldalon: *Kara Lajos 1946.*

Magántulajdon.

MELLTŰ. (30.a)

Barackmag, domborúfaragás. Balra tekintő Jézus profil töviskoszorúval, mögötte kereszt három szára látszik, körülötte növényi ornamentika. Hátul fémtű illesztve.

H: 2.8 cm

Hátoldalon: *Kara Lajos 1947.*

Magántulajdon.

MELLTŰ. (30.b)

Barackmag, domborúfaragás. Jobbra tekintő lehajtott fejű fejkendős Mária portré. Körülötte növényi ornamentika. Hátul fémtű illesztve.

H: 2.7 cm

Hátoldalon: *Kara Lajos 1947.*

Magántulajdon.

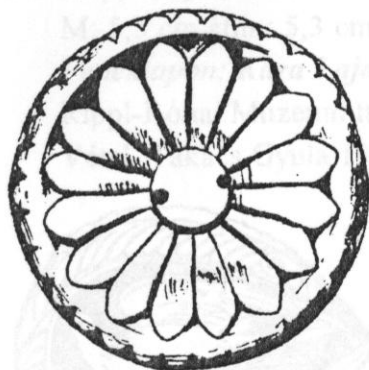
MELLTŰ. (30.c)

Barackmag, domborúfaragás. Jobbra tekintő lehajtott fejű Mária portré. Körben növényi ornamentika.

H: 2,7 cm

Hátlapján: *Kara Lajos 1947.*

Magántulajdon.

GOMB.

Fa, domborúfaragás. Százszorszép, 16 szirmú. Körülötte cakkos szegély.

Átm.: 21 mm

Magántulajdon.

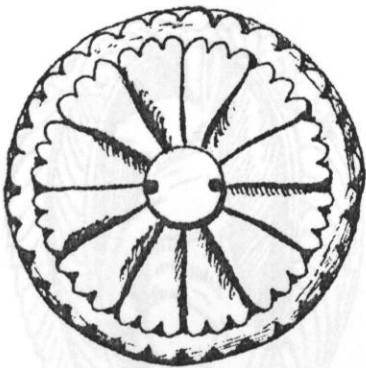

GOMB

Fa, domborúfaragás. Őszirózsa, 6 szirmú. Körülötte cakkos szegély.

Átm.: 21 mm

Magántulajdon.

GOMB

Fa, domborúfaragás. Szegfű, 12 szirmú. Körülötte cakkos szegély.

Átm.: 21 mm

Magántulajdon.

SÓTARTÓ. (19)

Diófa, domború faragással készített kerek dobozka. Oldalán: körbe futó növényi indák virágokkal, egy pontból szimmetrikusan két irányba indul, túloldalon találkozik. Teteje: középpontos szimmetrikus kompozíció – közepen szívből kiinduló százszorszép, melynek két oldalán stilizált tulipán motívumok vannak.

M: 5,3 cm átm.: 5,3 cm M: tető: 1,1 cm

Feneklapon: *Kara Lajos 1945.*

Rippl-Rónai Múzeum tulajdona, Kaposvár I. sz.: 58. 93. 1.1.

Vétel. Takács Gyula 1952. VII. 30.

MELLTŰ

Barackmag, domborúfaragás. Repülő galamb, levelek határolják, felső széle csipkézett.

H: 26 mm

Hátoldalon: *Kara Lajos 1947.*

Rippl-Rónai Múzeum tulajdona,

Kaposvár I. sz.: 52.11.3

Vétel. Takács Gyula '52. VII. 30.

MELLTŰ.

Barackmag, domborúfaragás. Ágon ülő fülesbagoly, körülötte levelek, egyik széle csipkézett.

H: 26 mm

Hátoldalán: *Kara Lajos 1947.*

Rippl-Rónai Múzeum tulajdona, Kaposvár 1. sz.: 52.16.1

Vétel. Takács Gyula 1952. VII. 30.

MELLTŰ. Barackmag, domborúfaragás. Ülő nyulat ábrázol.

H: 26 mm

Hátoldalán: *Kara Lajos 1947.*

Rippl-Rónai Múzeum tulajdona, Kaposvár 1. sz.: 52.11.2

Vétel. Takács Gyula 1952. VII. 30.

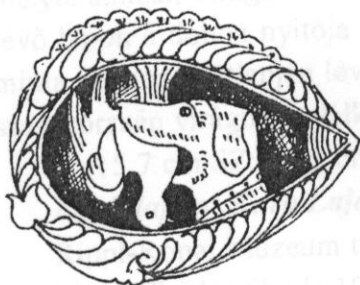
MELLTŰ. Barackmag, domborúfaragás. Galamb formájú madár, hosszú farokkal, rózsát tart a csőrében.

H: 26 mm

Hátoldalán: *K.L. 1947.*

Rippl-Rónai Múzeum tulajdona, Kaposvár 1. sz.: 52.11.1

Vétel. Takács Gyula 1952. VII. 30.

MELLTŰ

Barackmag, domborúfaragás. Szájában madarat tartó kutya. H: 26 mm

Hátoldalán: *Kara Lajos 1947.*

Rippl-Rónai Múzeum tulajdona, Kaposvár 1. sz.: 58.95.1

Vétel. Takács Gyula 1958. V.

Fotótár: 1644.

MELLTŰ

Barackmag, domborúfaragás. Ugró nyulat ábrázol.

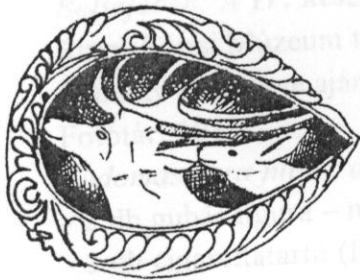
H: 26 mm

Hátoldalán: **Kara Lajos 1947.**

Rippl-Rónai Múzeum tulajdona, Kaposvár I. sz.: 58.96.1

Vétel. Takács Gyula 1958. V.

Fotótár: 1645.

MELLTŰ

Barackmag, domborúfaragás. Szarvasfej mellett kisebb őz feje.

H: 26 mm

Hátoldalán: **1947. Kara Lajos**

Rippl-Rónai Múzeum tulajdona, Kaposvár I. sz.: 58. 97. 1

Vétel. Takács Gyula 1958. V. Fotótár: 1646.

DÍSZDOBOZ. (7-8)

Körtefából készült, öt lapja bizsókkaal díszített. Fedelén két redesgatyás, csizmás, jobb kezében poharat fogó pásztor, akiknek bal kezében egy-egy kanászbalta van. A kanászbalták éle összeér. Középen asztal áll, lábai növényi indák. A szembelevő lapon a doboz nyitója benyomható bimbó mintájú gomb. A két oldallapon lévő minták azonosak. A hátlapon lévő minta a két sarokban elhelyezett szívből indul ki és stilizált őszirózsában találkozik.

H: 19 cm M: 7,8 cm SZ: 12,5 cm

Feneklapon: **Kara Lajos 1946.**

Rippl-Rónai Múzeum tulajdona, Kaposvár I. sz.: 52.11.6

Vétel. Takács Gyula 1952. VII. 30.

Kiállítások: **a:** Szófia, Magyar Kulturális Intézet 1976. jan.-febr. 5.

b: Varsó, Magyar Kultúra Háza 1977. jun.-júl. 21.

DÍSZDOBOZ. (9-10)

Körtefából készült, öt lapja bizsókkaal díszített. Fedelén tojásdad alakú keretben, melyet stilizált virágok vesznek körül, egy szájában kacsát tartó róka áll. A szembelevő lapon a doboz nyitója benyomható bimbó mintájú gomb. A két oldallapon lévő minta azonos. Hátlapján lévő díszítés sarokban elhelyezett két szívből indul ki és egy százszorszép virágban találkozik.

H: 15,7 cm SZ: 11,5 cm M: 6 cm

Feneklapon: **Kara Lajos 1946.**

Rippl-Rónai Múzeum tulajdona, Kaposvár I. sz.: 52.11.5

Vétel. Takács Gyula 1952. VII. 30.

Állandó kiállításon a buzsáki Tájházban.

SAKK-KÉSZLET. (17-18)

A doboz anyaga vadkörte és juharfa, a fedéllap berakásos és virágos, oldalai leveles faragásúak. A figurák egyik csoportja szilvafából készült, a másik pedig világos juharfából. Minden egyes figura más és más díszítésű. A juharfából készült futárok feje szilvafából készült, a szilvafából készülteké pedig juharból. A minták különböző variációjú virágok és stilizált levelek. A doboz belseje fa lécekkel hat részre osztott. Elöl két faragott nyelv-zár, tetején nyolc fa gombocska a sarkokon és középen.

doboz H: 42,5 cm M: 7,5 cm SZ: 21,5 cm figurák M: 9 és 5 cm között változik talpátmérő egységesen: 3 cm

Belsejében: A IV. készlet Kara Lajos Buzsák 1946.

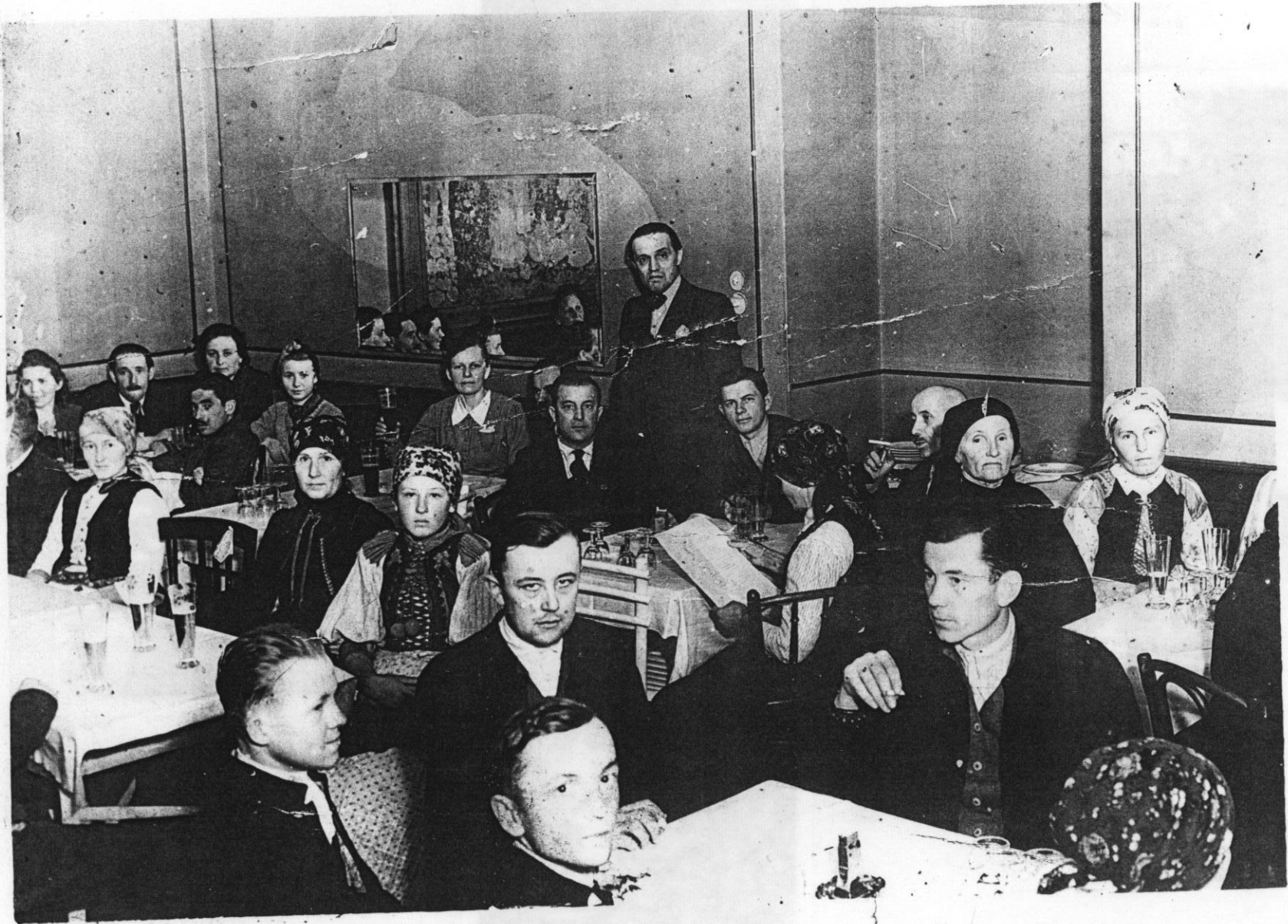
Rippl-Rónai Múzeum tulajdona, Kaposvár l. sz.: 53.2.1.1-33.

Somogy vármegye ajándéka 1946.

Fotótár: 301

Tudomásomra jutott, de még általam fel nem dolgozott tárgyak:

- 2 db gubás figura – magántulajdon
- 3 db cigarettatartó (fa, domborúfaragás) Néprajzi Múzeum tulajdona Bp.
- 3 db sótartó (fa, df.) N.M. tulajdona Bp.
- doboz (fa, df.) N.M. tulajdona Bp.
- kabak (karcolozott) N.M. tulajdona Bp.

c

d

e

f

g

A

B

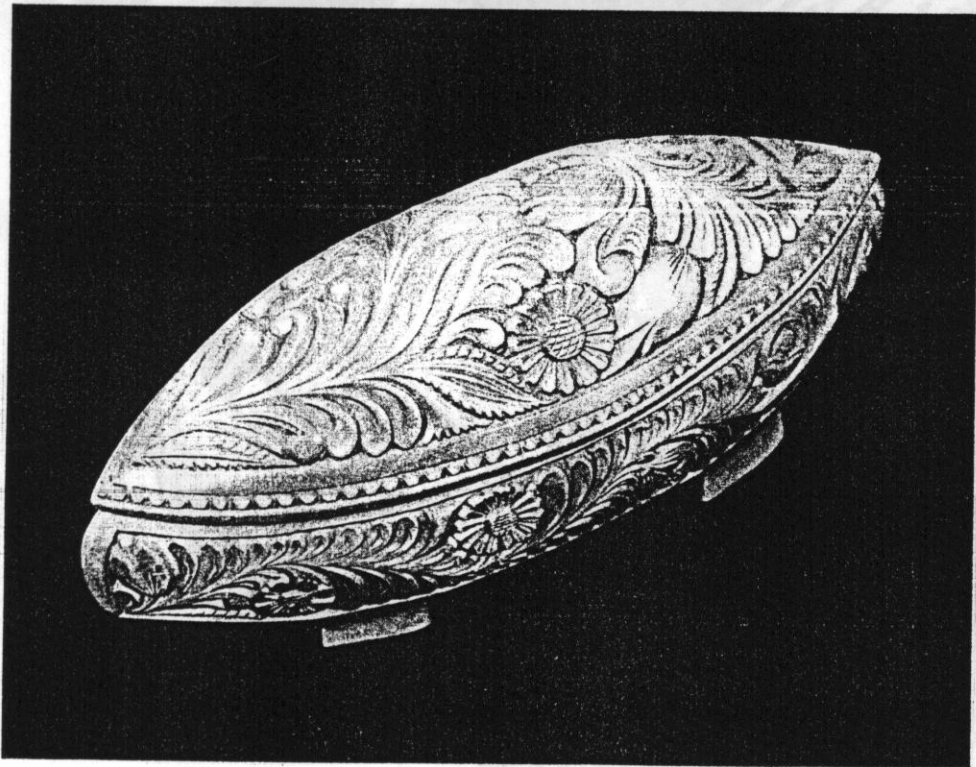
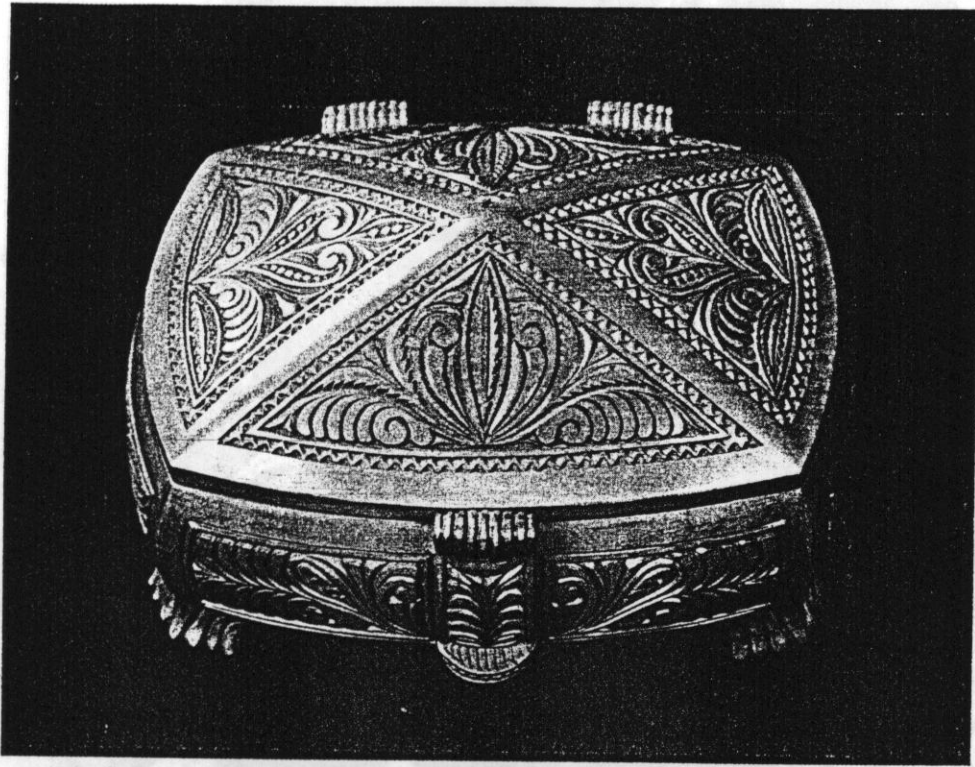

C

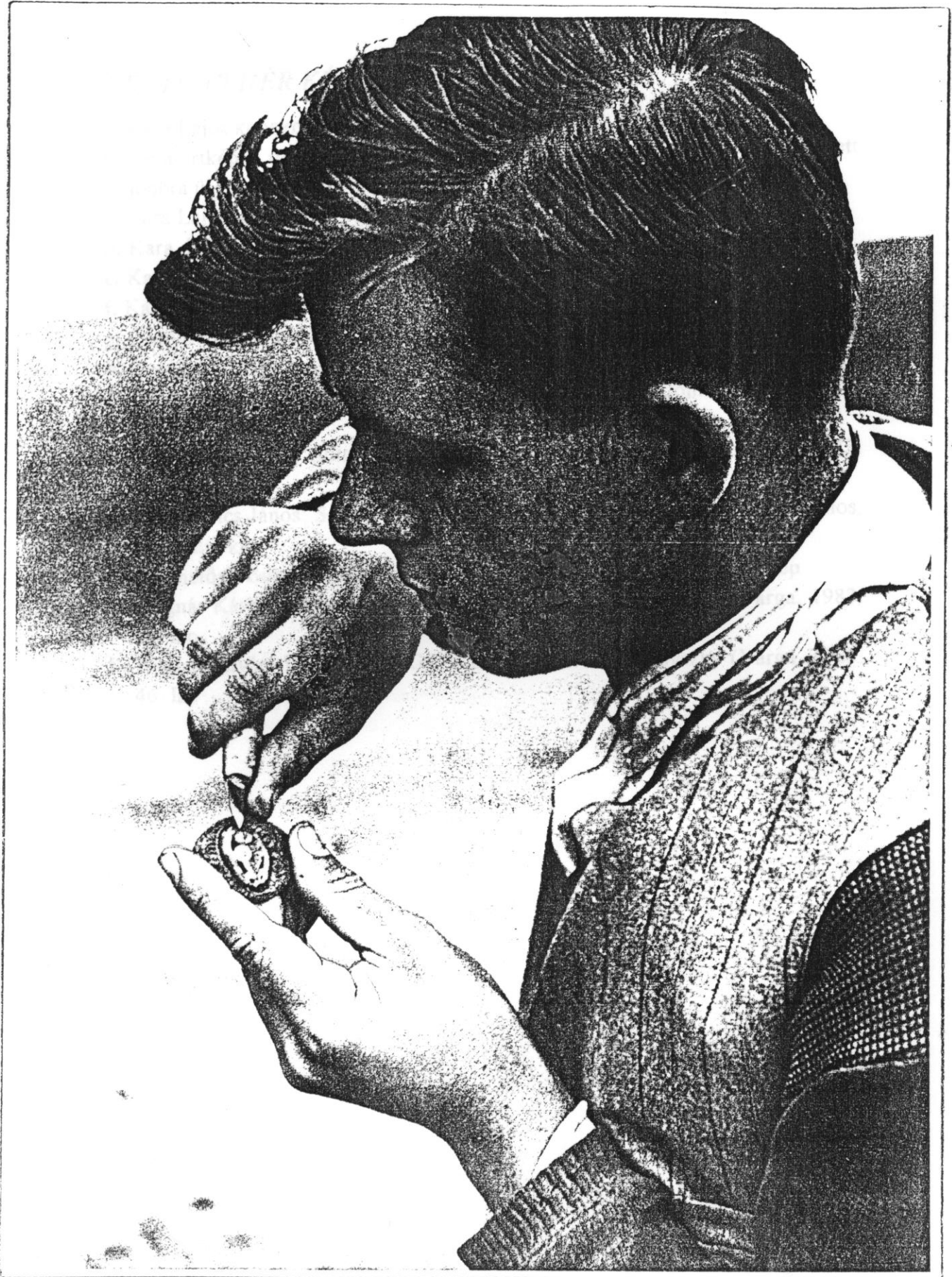

D

E

F

A FEKETE-FEHÉR KÉPEK JEGYZÉKE:

- a. Kara Lajos kobakot karcol
- b. Csoportkép a debreceni étteremben 1941. V. 11. Kara az álló alak mellett jobbra ül
- c. Kara Lajos, Buzsák
- d. Kara, kezében egyik dobozával, Buzsák
- e. Kara Lajos, Manga János, és feltehetően Kara egyik testvére, Buzsák
- f. Kara kobakot készít, Buzsák
- g. Csoportkép a városháza bejárata előtt, 1942. Firenze, Kara jobbról a második
- h. Kara Lajos barackmagot farag
- A. Id. Kaposi Antal: Tükrös, Néprajzi Múzeum, Bp. in: Domanovszky, 1983. 34. kép
- B. Id. Kaposi Antal: Sótartó, Néprajzi Múzeum, Bp. in: Domanovszky, 1983. 19. kép
- C. Boszkovics János: Sótartó 1930-as évek Magángyűjtemény in: Manga János, 1972. 26. kép
- D. feltehetően Boszkovics János: Tükrös in: Domanovszky, 1944. 33. kép
- E. Bognár Károly: Doboz, NIT Gy. ltsz: 2/194 in: Domanovszky (Varga, 1983. 46. lap
- F. Bognár István: Doboz, NIT Gy. ltsz: 2/443 in: Domanovszky (Varga, 1983. 46. lap

FELHASZNÁLT IRODALOM:

1. Balassa Iván – Ortutay Gyula: Magyar néprajz, Corvina Kiadó Bp. 1979.
2. Domanovszky György: A két faragó Kapoli, Magyar népművészet sorozat XX., Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata Bp. 1955.
3. Domanovszky György: A két Kapoli, A Népművészet Mesterei sorozat, Corvina Kiadó Bp.
4. Domanovszky György: Magyar pásztorművészet, Officina Könyvek 48., Officina Kiadó Bp. 1944.
5. Fodor András: Kara Lajosról in: Szülöttem föld, Szépirodalmi KK. Bp. 1990.
6. Fodor András: Cséplés Buzsákon 1947. in: Szülöttem föld
7. Fodor András: Kara Lajos faragóművész emlékére, in: Hazafelé Magvető Bp. 1955.
8. Fodor András: Emlékezés egy somogyi faragóművészre, in: Somogyi írás c. folyóirat 1961. dec.
9. Fodor András: Tárgyaim, in: Futárposta Szépirodalmi K.K. Bp. 1980.
10. Hofer Tamás – Fél Edit: Magyar népművészet Corvina Kiadó Bp. 1977.
11. Gönczi Ferenc: A somogyi betyárvilág, Kaposvár 1944.
12. Knézy Judit: Somogyi pásztorművészet, Somogy megyei Tanács Művelődési Osztály
13. Madarassy László: Művészkedő magyar pásztorok, Bp. 1934.
14. Magyar néprajzi lexikon főszerk.: Ortutay Gyula Akadémiai K. Bp. 1977.
15. Mai magyar népi iparművészet szerk.: Domanovszky Gy. – Varga M. Képzőművészeti Kiadó Bp. 1983.
16. Malonyai Dezső: A magyar nép művészete harmadik kötet, A balatonfelvidéki magyar pásztornép művészete, Franklin Társulat Bp. 1911.
17. Manga János: Egy fiatalon elhunyt faragó in: Ethnographia 1948.
18. Manga János: Magyar pásztorfaragások, Magyar népművészet sor., szerk.: Ortutay Gyula Corvina Kiadó Bp. 1972.
19. Takáts Gyula: Somogyi pásztorvilág, Kaposvár 1986.
20. Takáts Gyula: Tárgyak, tárgyaim, in: A harmónia keresése Szépirodalmi K., 1979.
21. Vajkai Aurél: Balatonmellék, Bp. 1964.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

15

16

13

14

17

18

19

20

21

23

22

24

25

26

27

31

28

29

30

32

33

34